

Immár a harmadik kötetben ismerteti az SZDSZ alapító Magyar Bálint az általa használt maffiaállam koncepciót, az Orbáni rendszerre alkalmazott tipológiát. Míg az első két polip kötet szeleteire bontva elemezte a hatalomgyakorlás lényegét, ezúttal saját kifejtett értelmezését teszi közzé. Van-e határa „a fogadott politikai család” uralmának? Meddig működhetünk így az unió keretei között? Reparálható-e Magyarországon a liberális demokrácia? A szerzővel Buják Attila beszélgetett.

- 2014 nyarán a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumban jártam, a Némethné éppen váltó miniszterrel készített interjú ügyében. Várni kellett, a miniszternek magas helyről telefonoztak. Akkor már az a hír járta, hogy kétszázvalahány állami vállalatnál beállt a szerződéskötési tilalom és átfogó kádercserék lesznek. Kezdetét vette a „családi háború”. Mióta állt fönn ennek veszélye?

- Miért hívja veszélynek? Ami Orbán és Simicska között történik, az a rendszer lényegéből fakad. Ezt nem lehet „pártvillongásként” leírni. Csak a maffiaállam fogalomkörében értelmezhető. Nem lehet rá alkalmazni sem a közkeletű kritikai elnevezéseket, sem a történelmi analógiákat. Az Orbán-Simicska háború bandaháború, melyben a keresztapa felszámolja az egyes számú oligarcha őt is korlátozó gazdasági monopóliumát.

- Azt állítja, a Fidesz nevű párt fokozatosan lett „politikai csúcsragadozó”, tulajdonképpen semmi meglepő nincs abban, ha valaki kormányon az országot ugyanúgy igazgatja, mint pártját.

- Valóban, a Fidesz már régen megkapta, amit az ország csak most, és bizonyos értelemben már 1998 és 2002 között is ilyen kormányzással próbálkoztak. Egyetlen, döntő feltétel hiányzott. A két harmad. A hatalom monopóliuma. A maffiaállam nélkülözhetetlen kelléke.

- De miért épp Magyarország zuhant ebbe a szakadékba? Ez fátum? Balszerencse? Törvényszerűség?

- Ami nálunk történik, nem jelenti, hogy hasonló szituáció nem jöhetett volna létre Lengyelországában, Romániában, Szlovákiában. Ahogy ez bekövetkezett Macedóniában is. Hogy nálunk ez húsz év után jött létre, annak számtalan oka van. A hitel és ingatlanválság sokkja, az uniós tagság okozta csalódás, a nyugati orientáció pártjainak összeomlása és szétesése. Nem vezethető le pusztán a társadalom értékszerkezetéből. A hagyományos értelemben vett korrupció sem

magyarázat. A csatlakozott államok egytől egyig korrupciótól fertőzöttek. Különös balszerencsénk, hogy a porondon jelen volt az a politikai aktor (Orbán), aki ezt mindig ambicionálta.

- Az ön törekvése láthatóan az, hogy definiálja, névvel ruházza fel az Orbán rendszert. Idézzük fel az elterjedt kifejezéseket. Autokrácia, haverokrácia, mutyi-világ, fél-demokrácia, irányított kapitalizmus, diktatúra. Az ön megnevezése igen plasztikus. Posztkommunista maffiaállam.

- A posztkommunista a viszonyokra utal, melyek között a rendszer született. Az állami tulajdon monopóliumára épülő rendszer felbomlása olyan privatizációs technikákat hozott létre, amelyek nem tudták biztosítani a tulajdon (és a tulajdonosok) legitimációját. Folyamatosan születtek politikai programok, melyek a tulajdon újraosztását célozták. A maffia szó pedig az uralom természetére utal.

- Joggal nevezhetők-e a politika áramkörébe kerülő úrgazdagok oligarchának? Keleti (orosz, lengyel) mércével ők csak muslicák.

- Oligarcháknak azokat nevezem, akik politikafüggő módon kapcsolódnak a piaci folyamatokhoz, nyilvános gazdasági erejük mellé politikai hatalom is társul, s olyan függelmi rendszerbe tagolódnak, melyben előnyöket épp úgy élveznek, mint ahogy zsarolhatók is.

- Oligarchák másutt is vannak. Az unió államaiban az oligarchának relatív autonómiája van. Miért?

- Mert nincs olyan politikai erő, mely a hatalmat monopolizálta volna. Értelmezésemben a maffiaállam azt jelenti, hogy a keresztapa, a rendszer kialakítója betagolja és aláveteti oligarcháit. A fogadott családba való belépés nem önkéntes. Leisztinger sem saját akaratából „áll át”, szolgálva a nagyfőnök futballmániáját, hanem a gazdasági fennmaradásért küzdve.

- A maffia meglehetősen bizonytalan és pejoráló fogalom. Nem hiszük, hogy kormányoldalon kedvelik.

- A maffia a patriarchális családfő jogosítványainak az illegitim kiterjesztése. De nálunk már egy politikai vállalkozás nővi ki magát gazdasági vállalkozássá, a családfő jogosítványait terjesztve ki a nemzet egészére. A klasszikus maffia véres eszközei helyett a közhatalom vértelen kényszerítő eszközeit alkalmazzák az NAV-tól az ügyészségen,

a TEK-en át a törvényhozásig. A rendszer csak a család által nem ellenőrzött korrupcióval akar leszámolni. Lényegében az történik, mint a klasszikus maffia esetében, egyszerűen nem nézhetik el, hogy felségterületükön más is védelmi pénzt szedjen.

- Ezért van a Nemzeti Együttműködés Rendszerében rend az utcán? Ahol Pintér Sándor a belügyér, ott hallgatnak a fegyverek?

- Ez így van. A maffiaállam kiszorítja, bizonyos értelemben betagozza a hagyományos alvilágot.

- Vannak-e testvér-országai a Nemzeti Együttműködés Rendszerének?

- Az új kelet-európai rendszerek hagyományosan elég korrumpáltak voltak. A politikai előnyöket gazdasági haszonra váltó oligarchák mindenütt felbukkannak. De az eredendő minta az Oroszország, Azerbajdzsán, Kirgizisztán, Kazahsztán Türkmenisztán régióban keresendő, ahol az állampárti és titkosszolgálati elit elemei nőttek át a szerveződő maffiaállam közegébe.

- Ki a maffiaállamban a stróman és mi a szerepe?

- A stróman az a személy, aki áthidalja a szakadékot az uralom természete és legitimitációja között. Egy rendezett demokráciában nem léteznek intézményesített strómanok. Egy kommunista rendszerben a hatalom teljességét a vezető kaszt birtokolja, ahol ez személyes vagyona nem váltható. . A stróman elfedi a politikai hatalom és a magánvagyon közötti szakadékot. Bizonyos esetekben az oligarcha is betöltheti a stróman szerepét. Ilyen mondjuk Garancsi István vagy Andy Vajna, akik, bár gazdagodnak is, de senki sem hiszi, hogy csak a keresztapa szívjósága csupa önzetlenség.

- Tulajdonképpen mi az alku tárgya stróman és főnöke között? Mi történik, ha a stróman a politikus bukása után a felügyeletére bízott javakkal meglép?

- Az nem nagyon ajánlatos. Ráadásul a „család” bukása a strómannak is bukás. Mészáros Lőrinc vállalkozásait nézve látjuk, hogy mikor egy évben tízmilliárdos megrendelés-állományt halmoz fel, ebből közel kétmilliárdnyi osztalékot vett ki. Abnormálisan sok. Amikor tehát Mészáros „kifelejt” a vagyonnyilatkozatából egy milliárdot, ahogy ez nemrég történt, nem azért teszi, mert erről megfeledkezett. Zavarban van

a szerencsétlen, mert pontosan tudja, hogy az nem az ő pénze. Hogy nyúlhatna a máséhoz?

- A parlament az ön értelmezésében a maffiaállam legitimációs szerve. Klasszikus marxista felfogás szerint a burzsoá állam parlamentje kliensek gyülekezete. Miért kellene ehhez maffiaállamot működtetni?

- Csakhogy ez egészen más helyzet. A törvényhozás úgy működik, mint a mérték utáni szabóság. Egyedileg ad és von el jogokat, privilégiumokat. Normális körülmények között a törvényhozás generális szabályokat hoz. A Fidesz-család parlamentjének törvényeit, a „lexeket” áttekintve látjuk, milyen eseti döntést kinek az érdekében hoznak. A „lexek” (lex Béla, lex Józsi) száma százas nagyságrendű. Akad, hogy a hatalmi funkció betöltéséhez bizonyos feltételek kelljenek, de a havernek nincs olyanja. Ezt bármikor hatályon kívül helyezik. Esetleg kedvezni akarnak egy-egy baráti vállalkozócsoporthoz, hogy a rivális üzleti kört kiszorítsák. (Lásd vasárnapi zárva tartás, napelemek adóztatásának mértéke, vagy szinte bármi más.) A maffiaállamban megfordulnak a viszonyok. Nem a jog uralma érvényesül, hanem az uralom joga.

- Újra és újra a definíció kérdésénél kötünk ki. Miért olyan fontos önnek a maffia kifejezés visszatérő használata?

- Mert az unalomig ismételt illiberálisozás, a fosztóképzőkkel ellátott demokrácia meghatározás nem írja le a rendszert. Akkor sem, ha az állítások önmagukban igazak. Ha előttem áll az elefánt és azt mondom, nincs is szárnya, tehát nem madár, nem vízben él, nem hal, ezek mind igaz állítások, de sok közül ahhoz, hogy milyen is egy elefánt. Feltételezem persze, hogy az Orbán rendszer, mint a létező maffiaállamok egyike nem a demokrácia speciális torzulása, devianciája, hanem valami egészen más. Mert ha csak a demokratikus normák alkalmi torzulásának tekintjük, akkor beragadunk egy sajátos magyar panasz kultúrába, amely az ellenzéki zárvány-közösségekben, szubkultúrákban besűrűsödik, és csak az önlefelegyverző tehetetlenség érzületét erősíti. Ezért is annyira magalázó a folyamatos értelmiségi rácsodálkozás. „Ezt aztán tényleg nem hittem volna.” „Na, ez minden határon túlmegy.” „Ennél már nincs lejjebb.” Mintha valami vadrezervátumban járnánk, ahol az oroszlan felfalja az antilopot. De másnap újra visszajön és felfalja a következőt is. Mi ebben a különös? De mi mindig csak rácsodálkozunk, hogy milyen illetlenül viselkedik. Nem azért oroszlan, hogy ragadozzon? A panaszkodókat minősíti, ha

képtelenek szembenézni a valósággal, és egyben szembefordulni vele. Mert a panaszkodás, a siránkozás valójában egy pozitív feltételezéssel él a rendszerről. Nevezetesen, hogy nem szándékosan, rendszerszerűen és lényegéből fakadóan számolja fel a demokratikus normákat. Egy autokratikus uralmat felszámolni kell, és nem könyörögve megpróbálni meggyőzni. Ez már a saját méltóságunkról is szól.

- A vezető kaszthoz való tartozáshoz tulajdonképpen nem kell Fidesz tagnak lenni?

- Az Orbán-rendszerben a hagyományos párttestületekből a döntési kompetenciákat kivonják. Habony Árpádot nem választotta senki, politikai befolyása mégis érzékelhető. Persze, van a Fidesznek elnöksége, ahol teljesen érdektelen, kik ülnek benne és, hogy mit beszélnek. A hivatalban lévő kormány valójában nem dönt az égvilágon semmiről, a Fidesz-frakció nem határoz semmiről. Hogy hol születnek a valódi döntések? Hát ez kérdés. A fogadott politikai család szűk, felső, rugalmasan változó, nem formalizált körében. Ezt nevezem „polip-bürónak”, szemben például a az egykori kommunista rendszer politikai bizottságával, a „politbúróval”.

- A harmadik polip-kötetet adja ki. A kritikai értelmiség mégis idegenkedik a maffia terminológiától. Miért?

- Orbán rendszere elvette a szabadságukat. Sokan úgy érezhetik, hogy én pedig az eddig használt kedvelt szavaikat veszem el. Márpedig egy értelmiséginek nincs is más vagyona, csak néhány fontos szava.